

*Xatirə İsmayıl qızı İlyasova*  
*Gəncə Dövlət Universiteti*  
*tarix üxra fəlsəfə doktoru, baş müəllim*  
*E-mail: [xatire\\_ilyasova@mail.ru](mailto:xatire_ilyasova@mail.ru)*  
*ORCID ID: 0009-0009-2009-9574*

## ŞANXAY ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATI (ŞƏT) ÇƏRÇİVƏSİNDƏ ÇİN VƏ MƏRKƏZİ ASİYA DÖVLƏTLƏRİ ARASINDA QARŞILIQLI ƏLAQƏ

*Bu məqalədə Çin Xalq Respublikası ilə Mərkəzi Asiya dövlətləri arasında Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı (ŞƏT) çərçivəsində qarşılıqlı əlaqələr araşdırılır. Təşkilatın yaranması və inkişafı kontekstini nəzərə alsaq, ŞƏT-ə fərqli bir perspektivdən baxmaq və onun Çinin Mərkəzi Asiyadakı maraqlarını və təsirini reallaşdırmaq üçün "alət" kimi məsələsini qaldırmaq olduqca məntiqli görünür. 1990-cı illərin sonu və 2000-ci illərin əvvəllərində Çin o dövrdə "boş" olan bir bölgəyə zəmanətli giriş problemi ilə yanaşı, ölkənin şimal-qərbində sabitliyə təhdidlərlə üzləşdi. Bölgədə dəyişən güc balansından və daha sonra global iqtisadi tənəzzüldən istifadə edərək və yeni nəsil partiya rəhbərliyinin uyğunlaşdırılmış kursunu izləyərək Çin nəhayət Orta Asiyaya daxil oldu və bölgədəki varlığını möhkəmləndirməyə başladı. Bu baxımdan, ŞƏT, müəyyən edilmiş dövrdə vəziyyət inkişaf etdikcə Çinin Orta Asiyadakı rolunu tədricən gücləndirmək üçün "alət"ə çevrildi.*

*Açar sözlər: Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı, ŞƏT, Mərkəzi Asiya, Çin, Rusiya, Şanxay Beşliyi*

### *Giriş*

Dünyadakı mürəkkəb geosiyasi vəziyyət, iqtisadi və ticari mübahisələr, iqlim dəyişmələri, sülh və sabitliyin təminatı kimi global çağırışlar beynəlxalq və regional təşkilatların daha fəal rol oynamağa, daha sıx çoxtərəfli dialoq qurmağa vadar edir. Bu xüsusda, ərazi və əhali sayına görə dünyanın ən böyük regional təsisatı olan Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı (ŞƏT) mühüm rola malikdir.

Bu gün Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına maraq, ilk növbədə, Rusiya, Çin və Mərkəzi Asiya ölkələrini bir araya gətirən bu təşkilatın Avrasiyada beynəlxalq münasibətlər sistemində artıq öz yerini tapması, fəaliyyət dairəsini tədricən genişləndirməsi və bir çox əməkdaşlıq sahələrində fəaliyyətini artırması ilə bağlıdır. "Şanxay Beşliyi" əvvəlcə əsasən hərbi ölçüdə təhlükəsizlik məsələlərinə (sərhəd məskunlaşması, sərhəd ərazilərinin demilitarizasiyası və s.) diqqət yetirsə də, 2001-ci ildə yaradılan ŞƏT bu gün ümumi siyasi, iqtisadi, sosial və humanitar xarakterli geniş məsələləri həll edir. ŞƏT daxilində bir sıra əməkdaşlıq sahələrində irəliləyişlər daha nəzərəçarpan və intensiv ola bilsə də, təşkilatın mövcud olduğu dövrdə çox şey əldə edilib və 15 iyun 2011-ci ildə Astanada keçirilən yubiley sammitində əməkdaşlıq üçün yeni üfqlər müəyyən edilib və onun fəaliyyətinin intensivləşdirilməsi üçün konkret tədbirlər müəyyən edilib [5].

*Əsas hissə.* 2001-ci ildə Çin, Rusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Tacikistanın iştirakı ilə Şanxayda təsis edilən təşkilata sonradan Pakistan, Hindistan, İran və Belarus da qoşulub. Bundan başqa, hazırda qurumun 2 müşahidəçi üzvü, habelə Azərbaycan və Türkiyə də daxil olmaqla, 14 dialoq tərəfdaşı var. Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının əsas məqsədləri üzv dövlətlər arasında qarşılıqlı etimad və qonşuluq münasibətlərinin gücləndirilməsi, siyasət, ticarət və iqtisadiyyat, elm və texnologiya, mədəniyyət, o cümlədən

təhsil, enerji, nəqliyyat, turizm, ətraf mühitin qorunması və digər sahələrdə səmərəli əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, regionda sülh, təhlükəsizlik və sabitliyin əldə olunması üçün birgə səylərin göstərilməsi, yeni siyasi və iqtisadi beynəlxalq düzənin yaradılması istiqamətində addımların atılmasından ibarətdir [1, s. 556].

2001-ci ildə Şanxay sammitində qəbul edilmiş ŞƏT-in yaradılması haqqında Bəyannamə bütün üzv dövlətlər tərəfindən imzalandığı üçün beynəlxalq müqavilədir. Bəyannamənin 1-ci bəndində açıq şəkildə qeyd edildiyi kimi, ŞƏT məhz bu sənəd əsasında yaradılıb [6]. ŞƏT-in statusu sonradan 7 iyun 2002-ci ildə qəbul edilmiş Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Nizamnaməsi ilə tənzimlənib. ŞƏT-in müstəqilliyini təmin etmək üçün Nizamnamə onun beynəlxalq hüquqi şəxsiyyətini açıq şəkildə tanıyır (maddə 15) və təşkilatın özünə, vəzifəli şəxslərinə və dövlət nümayəndələrinə əhəmiyyətli dərəcədə imtiyaz və immunitetlər verir (ŞƏT Nizamnaməsi, maddə 19) [6]. ŞƏT beynəlxalq vəziyyətdəki dəyişikliklərə uyğunlaşmaqla formalaşma və inkişaf sahəsində müəyyən təcrübəyə malik beynəlxalq bir qurumdur.

ŞƏT-in inkişaf etməkdə olan beynəlxalq əməkdaşlıq sisteminin əsas elementinə çevrilməyə çalışdığı regionda təhlükəsizlik mərkəzi məsələ olaraq qalır [4, s. 93]. ŞƏT-in beynəlxalq hüquqi təməli "Şanxay Beşliyi"nin üzv dövlətləri: Çin, Rusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Tacikistan tərəfindən formalaşdırılıb ki, onlar SSRİ-nin dağılmasından sonra keçmiş Sovet-Çin dövlət sərhədi problemlərini həll etmək məcburiyyətində qalıblar. 2001-ci ildə Özbəkistan "Beşliyin" əməkdaşlığına qoşulub.

ŞƏT-in fəaliyyət göstərdiyi dövrdə yeni güc mərkəzlərinin tədricən formalaşması və qlobal maliyyə-iqtisadi sistemin böhranın şoku ilə sınaqdan keçirilməsi müşahidə olunmuşdur. ŞƏT özü əvvəlcə, mahiyyət etibarilə, Çin Xalq Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında Mərkəzi Asiya məsələsində konsensusun nəticəsi idi. Buna görə də, Mərkəzi Asiyada, ilk növbədə ABŞ-da "xarici" maraqlı qüvvələrin dərhal ortaya çıxması ilə 2001-2011-ci illər dövrü təşkilatın davamlılığının bir növ sınağına çevrildi. 2002-ci ildə rəsmi olaraq "böyük güc" statusunu bərpa etmək kursunu elan edən Çin qlobal səhnədəki mövqeyini tədricən gücləndirir [3, s. 234]. "Çinin yüksəlişi" anlayışına ekspert qiymətləndirmələrində və qlobal mediada gətdikcə daha çox rast gəlinir. Lakin unutmamaq olmur ki, "Şanxay prosesi"ni ilkin olaraq ilham verən, onun konseptual, nəzəri və ideoloji çərçivəsini təklif edən və onun inkişafında və ŞƏT-in formalaşmasında konstruktiv şəkildə iştirak edən ÇXR olmuşdur. Çinin yeni regional təşkilatın yaradılmasında və formalaşmasında fəal rolu diqqətdən kənar qala bilməz. Çin liderlərinin çıxışlarında səsləndirilən və ŞƏT sənədlərində əks olunan Çin rəhbərliyinin rəsmi mövqeyi ŞƏT-in üzv dövlətlərin fundamental bərabərliyinə və qarşılıqlı faydasına əsaslandığı təklifinə əsaslanır. Lakin təşkilatın yaranması və inkişafı kontekstini nəzərə alsaq, ŞƏT-ə fərqli bir perspektivdən baxmaq və onun Çinin Mərkəzi Asiyadakı maraqlarını və təsirini reallaşdırmaq üçün "alət" kimi məsələsini qaldırmaq olduqca məntiqli görünür.

1990-cı illərin sonu və 2000-ci illərin əvvəllərində Çin o dövrdə "boş" olan bir bölgəyə zəmanətli giriş problemi ilə yanaşı, ölkənin şimal-qərbində sabitliyə təhdidlərlə üzləşdi. Bu şəraitdə təhlükəsizlik maraqları üstünlük təşkil edirdi. İqtisadi komponent şimal-qərbin rəsmi inkişaf planına uyğun gəlirdi, "gələcək üçün" ŞƏT-ə daxil edilirdi və yalnız əlverişli vəziyyət yarandıqda həqiqətən aktivləşirdi. Bölgədə dəyişən güc balansından və daha sonra qlobal iqtisadi tənəzzüldən istifadə edərək və yeni nəsil partiya rəhbərliyinin uyğunlaşdırılmış kursunu izləyərək Çin nəhayət Orta Asiyaya daxil oldu və bölgədəki varlığını möhkəmləndirməyə başladı. Bu baxımdan, ŞƏT, müəyyən edilmiş dövrdə vəziyyət inkişaf etdikcə Çinin Orta Asiyadakı rolunu tədricən gücləndirmək üçün "alət"ə çevrildi.

2001-2012-ci illər arasında Çinin Mərkəzi Asiyadakı əsas maraqları ortaya çıxdı. "Çıxış" strategiyasının həyata keçirilməsi və iqtisadi mövcudluğunun genişləndirilməsi,

regiondan neft və qaz tədarükü və nəqliyyat layihələrinin inkişafı Çinin daxili və xarici maraqlarına uyğundur [2, 105]. Qlobal maliyyə böhranı Çinin regionda təsirini artırmaq üçün başqa bir "fürsət"ə çevrildi. ŞƏT daxilində vahid iqtisadi məkana doğru irəliləməkdə əldə edilən nailiyyətlərin olmaması hazırda Mərkəzi Asiya qonşularının Çinlə kreditlərin verilməsi və Çin idxalının həcmnin artması yolu ilə artan ikitərəfli əlaqələri ilə kompensasiya olunur. Lakin, ŞƏT-in Çinin regiondakı maraqlarını reallaşdırmaq üçün "instrumental" statusundan məhrum olmadığı tamamilə aydındır. Və bu, Təşkilatın yaradılmasının mərkəzində olan çoxtərəfli əməkdaşlığın müvəqqəti uğurları ilə bağlı deyil. ŞƏT Çinin Orta Asiyadakı mövcudluğunu qanuniləşdirib: siyasi baxımdan region dövlətlərinin "güc balansını" qoruması haqlı olub, iqtisadi baxımdan isə əvəzolunmaz hala gəlib.

Təbii ki, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatında əhali sayına görə dünyada birinci, iqtisadiyyatın həcminə görə ikinci olan Çinin xüsusi çəkisi var. Çin Xalq Respublikası (ÇXR) özünün iqtisadi potensialı ilə ŞƏT çərçivəsində iqtisadi və ticari, humanitar əməkdaşlığın genişlənməsində aparıcı amil olaraq qalır. Belə ki, Çinin 2024-cü ildə Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrlə ticarət dövriyyəsi 2,7 faiz artaraq 512,4 milyard ABŞ dollarına çatıb.

Çinin ev sahibliyi ilə Tinçin şəhərində keçirilən Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının (ŞƏT) 25-ci sammiti sadəcə növbəti diplomatik tədbir deyil, həm də dünya siyasətində və iqtisadiyyatında dərin struktur dəyişikliklərinin parlaq nümunəsi oldu. Qərbin yaradıcısı olduğu qlobal nizam getdikcə zəiflədikcə, ŞƏT alternativ qlobal idarəetmə arxitekturasının formalaşdırılması üçün bir platforma kimi önə çıxır. Sammitin nəticələrinin təhlili bir neçə əsas tendensiyanı müəyyən etməyə imkan verir.

Çin yeni qloballaşma modelinin memarıdır. Pekin ardıcıl olaraq hegemoniya və blok qarşılıqlı kimi ənənəvi modellərə alternativ kimi təqdim edilən "insanlığın vahid taleyi olan icması" konsepsiyasını irəli sürür. Bu model sadəcə ritorika deyil. Onun maddi əsası unikal Çinin qlobal güc əldə etmiş iqtisadiyyatıdır. Son on illiklər maliyyə kapital üzərində qurulan və getdikcə gücü azalan Qərb iqtisadiyyatından fərqli olaraq Çin modeli real sektorların inteqrasiyası üzərində qurulub: qlobal logistika zəncirləri (COSCO), rəqəmsal platformalar (TikTok, TEMU, Alibaba), telekommunikasiya infrastrukturunu (Huawei) və istehlak malları ilə avtomobillər şirkətlərinin aratan gücü bariz nümunədir. Bu "maddiləşmiş qloballaşma" onlarla ölkənin maraqlarını Çin iqtisadiyyatı ilə birləşdirərək mərkəzi Pekin olan yeni struktur yaradır.

ŞƏT, Çin başda olmaqla Qlobal Cənub ölkələrinin çoxqütblü sistem yaratmaq ambisiyalarını həyata keçirmək üçün praktiki vasitədir. Bu, hərbi ittifaq deyil, təhlükəsizlik, iqtisadiyyat və infrastruktur üzərində qurulmuş strateji çərçivədir. Çinin rəhbərliyi altında bu blok, addım-addım Qərb institutlarına alternativlər (məsələn, BRİKS-in Yeni İnkişaf Bankı) yaradır və ticarətdə dolların təsirinin azalmasını təşviq edir. ABŞ-in başçılıq etdiyi Qərb blokunun "borclu" olması iddiası təkcə iqtisadi deyil, həm də geosiyasi tezisdır. Dominant valyuta olaraq dolların zəifləməsi yuan, rupi və bəlkə də digər valyutaların əhəmiyyətli regional rol oynayacağı çoxvalyutalı sistemə yol açır [2, s. 106].

Çin-Rusiya-Hindistan üçbucağının tamhüquqlu strateji ittifaqa çevrilməsi perspektivi dünya geosiyasətini kökündən dəyişərək Qlobal Cənubu "birinci skripka"ya çevirə bilər. Lakin daxili ziddiyyətlər, xüsusən Hindistan və Çin arasındakı rəqabət belə bir ssenarinin qısa müddətdə baş verməsini çətinləşdirir. Ölkələrin suverenliyi qoruyaraq konkret məsələlər üzrə əməkdaşlıq etdiyi çevik koalisiya modeli daha realdır.

Yeni çoxqütblüyün mürəkkəbliyinin bariz nümunəsi Türkiyədir. Onun artan rolu və ambisiyaları tarazlaşma çağırışı ilə üzləşir. NATO üzvü olan Ankara eyni zamanda ŞƏT ilə tərəfdaşlığını dərinləşdirir. Qütbləşmə gücləndikcə, bloklar arasında manevr etmək getdikcə çətinləşəcək və bu da Türkiyəni daha qətiyyətli seçim etməyə məcbur edə bilər.

Türkiyə siyasəti çox vaxt səhvən sadəcə “manevr” kimi səciyyələndirilir. Reallıqda bu, prezident Ərdoğanın rəhbərliyi altında formalaşdırılmış son dərəcə dəqiq və pragmatik doktrina. Onun məqsədi böyük ölkələrin rəqabətindən maksimum fayda əldə etməkdir. NATO-ya üzvlük Ankaraya təhlükəsizlik, texnologiya çıxışı imkanı, siyasi nüfuzu təmin edir. Eyni zamanda, ŞƏT ilə, xüsusən də Çin və Rusiya ilə tərəfdaşlığın dərinləşməsi, yeni texnologiyalara, enerji resurslarına və yeni bazarlara çıxış açır və alternativ yaradır. Lakin Qərblə Rusiya-Çin alyansı arasında çatlar dərinləşdikcə, manevr imkanları daralır. Qərb NATO müttəfiqinin Alyansın geosiyasi opponentləri ilə fəal əməkdaşlıq etdiyi “sərbəst kursa” getdikcə daha az təmkinlə yanaşacaq. Xüsusilə təhlükəsizlik sahəsində ŞƏT ilə gələcək yaxınlaşma Brüssel və Vaşinqtonda getdikcə daha sərt müqavimətlə qarşılaşacaq.

Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı ailəsindəki ölkələrin Çinin “Bir kəmə, bir yol” strategiyasının əhatə dairəsində olması rəsmi Pekinin bu dövlətlərlə əməkdaşlığa marağını daha da artırır. Bu kontekstdə Çin-Azərbaycan əlaqələrinin potensialı daha ümidvericidir. Tarixən mühüm ticarət yollarının üzərində yerləşən Azərbaycan müasir dövrdə də özünün iqtisadi potensialı, eləcə də nəqliyyat-logistika, tranzit imkanları ilə Avrasiya regionunda əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar yaradır. Çinin “Kəmə və Yol” təşəbbüsü çərçivəsində Avrasiyanın yeni logistik arxitekturası Cənubi Qafqazın strateji əhəmiyyətini artırır. Tranzit potensialına malik Azərbaycan regionda Çinin əsas tərəfdaşı statusunu təbii olaraq gücləndirir. Pekin və Bakı arasında tərəfdaşlıq dərinləşəcək ki, bu da ənənəvi marşrutları yan keçərək Asiya ilə Avropa arasında əlaqəni gücləndirəcək. “Azərbaycanın əsas marağı isə ondan ibarətdir ki, Çinin elan etdiyi “Bir Kəmə Bir Yol” layihəsi üzrə Çin mallarının bir hissəsinin Mərkəzi Asiya, Xəzər dənizi və Azərbaycan üzərindən Avropaya daşınmasında iştirak etməkdir. Bu Bakı-Tbilisi-Qars dəmiryolu üzrə yük daşımalarının artması deməkdir. Ola bilsin Azərbaycan hökumətinin ümidi onadır ki, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına maraq göstərmək, müşahidəçi statusu almaq və ya gələcəkdə üzv olmaqla bu prosesləri sürətləndirsin”,

Mərkəzi Asiya yeni "Böyük Oyun"un mərkəzinə çevrilib. Region ölkələri pragmatizm nümayiş etdirərək, Çinin yüksəlişindən öz xarici siyasət və iqtisadi imkanlarını şaxələndirmək və Rusiyanın ənənəvi təsirini tarazlaşdırmaq üçün istifadə edirlər. Lakin Pekinin artan təsiri borc asılılığı və yerli iqtisadiyyatların dəyişməsi risklərini də gətirir. Bu neqativ amilləri yumşaltmaq üçün Mərkəzi Asiya ölkələri daha güclü mövqelərdən böyük dövlətlərlə danışıqlar aparmaq üçün öz regional əməkdaşlıqlarını (məsələn, C5+1 formatı, Türk Dövlətləri Təşkilatı vasitəsilə) gücləndirməlidirlər.

#### *Nəticə*

Beləliklə, təşkilatın hər bir üzv ölkəsi Mərkəzi Asiyada sabitliyin və iqtisadi rifahın qorunmasında maraqlıdır. Eyni zamanda, hər bir ölkənin öz prioritetləri var. Məsələn, Çin Mərkəzi Asiyada iqtisadi mövcudluğunu genişləndirməkdə və Uyğur separatçılarna qarşı birgə mübarizə aparmaqda (onların Sincan Uyğur Muxtar Bölgəsində təxribatçı fəaliyyətlər aparmaq üçün Mərkəzi Asiyada qalalar qurmasının qarşısını almaqda) maraqlıdır. İqtisadi, hərbi potensialını sürətlə gücləndirən Çinin müasir dünyada siyasi proseslərə, beynəlxalq münasibətlərin formalaşmasına təsir imkanlarının da dinamik şəkildə artması müşahidə edilir. Çin dünya iqtisadiyyatının ən qüdrətli mərkəzlərindən birinə çevrilməklə yanaşı, artıq qlobal siyasətdə də lider ölkələrdən biri statusunu qazanıb. Yeni dünya düzənində Çinin həm güclü iqtisadiyyatı, həm də siyasi iradəsi ilə daha böyük rol oynayacağı heç kəsdə şübhə doğurmur. Bu baxımdan Azərbaycan-Çin münasibətlərinin yüksək səviyyədə olması milli maraqlarımız baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bəlli olduğu kimi, Çin, eyni zamanda, beynəlxalq arenada birqütblülüyün bərqərar olmamasının əsas qarantıdır. Çinin proseslərə siyasi, iqtisadi

yanaşması bir çox dünya ölkələrinin, o cümlədən Azərbaycanın bu dövlətlə münasibətlərini daha dinamik formada inkişaf etdirməsinə rəvac verir.

ŞƏT-in 25-ci sammiti çoxqütblü dünyaya keçidin artıq fərziyyə deyil, günümüzün reallıq olduğunu təsdiqlədi. Çin bir çox Qlobal Cənub ölkəsi üçün cəlbedici olan alternativ inkişaf və qloballaşma modelini uğurla təklif edir. Gözləmək olar ki, bu yeni nizam bir hegemoniyanın digəri ilə sadə əvəz edilməsi ilə deyil, üst-üstə düşən ittifaqlar, rəqabət aparıcı valyutalar və davamlı diplomatik manevr etmələrlə mürəkkəb və bəzən münaqişəli bir sistem ilə xarakterizə olunacaq. Bu sistemin davamlılığı onun əsas oyunçularının daxili ziddiyyətləri idarə etmək və açıq qarşıdurmadan qaçmaq qabiliyyəti ilə sınaqdan keçiriləcək.

#### ƏDƏBİYYAT

1. Abbasbəyli A. Dünya siyasəti. "Nurlar" Nəşriyyat - Bakı, 2011, 584 s.
2. Alimov R.M. Центральная Азия - общность интересов. Ташкент, 2005, 462 s.
3. Василенко В.И., Потеенко А.Г. Шанхайская организация сотрудничества в региональной системе безопасности. М., 2017, 190 s.
4. Əliyev E. Müasir beynəlxalq münasibətlərdə qütbləşmə problemi. Adiloğlu, 2007, 113 s.
5. Хартия Шанхайской Организации Сотрудничества. СанктПетербург. 7 июня 2002 г. <http://www.sectso.org/RU/show.asp?id=86> Дата доступа: 5.11.11.
6. Михеев В.В. Китай : угрозы, риски, вызовы развития. М., 2005.

УДК 94

*Хатира Исмаил кызы Ильясова  
Гянджинский Государственный Университет*

#### ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ КИТАЕМ И ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В РАМКАХ ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА (ШОС) РЕЗЮМЕ

*Ключевые слова:* Шанхайская Организация Сотрудничества, ШОС, Центральная Азия, Китай, Россия, Шанхайская пятёрка

В данной статье рассматриваются взаимоотношения Китайской Народной Республики и стран Центральной Азии в рамках Шанхайской Организации Сотрудничества. Учитывая контекст создания и развития организации, представляется вполне логичным взглянуть на ШОС под другим углом и поставить вопрос о ней как о «инструменте» реализации интересов и влияния Китая в Центральной Азии. В конце 1990-х - начале 2000-х годов Китай столкнулся с угрозами стабильности на северо-западе страны, а также с проблемой гарантированного доступа в «пустой» на тот момент регион. Воспользовавшись изменением баланса сил в регионе и последующим глобальным экономическим спадом, а также следуя скорректированному курсу нового поколения партийного руководства, Китай, наконец, вошел в Центральную Азию и начал укреплять свое присутствие в регионе. В этом отношении ШОС стала «инструментом» постепенного усиления роли Китая в Центральной Азии по мере развития ситуации в течение этого периода.

RELATIONSHIP BETWEEN CHINA AND CENTRAL ASIAN STATES WITHIN THE  
FRAMEWORK OF THE THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION (SCO)

*SUMMARY*

*Key words:* Shanghai Cooperation Organization, SCO, Central Asia, China, Russia, The Shanghai Five

This article examines the mutual relations between the People's Republic of China and Central Asian countries within the framework of the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Considering the context of the creation and development of the organization, it seems quite logical to look at the SCO from a different perspective and to raise the issue of it as a "tool" to realize China's interests and influence in Central Asia. In the late 1990s and early 2000s, China faced threats to stability in the northwest of the country, in addition to the problem of guaranteed access to a region that was "empty" at the time. Taking advantage of the changing balance of power in the region and the subsequent global economic downturn, and following the adjusted course of a new generation of party leadership, China finally entered Central Asia and began to consolidate its presence in the region. In this regard, the SCO became an "instrument" to gradually strengthen China's role in Central Asia as the situation developed over the period.

*Daxil oldu: 12.11.2025-ci il*